УДК 021.2:[378:004.853](477)
DOI: 10.20535/2024.306025

Колесникова Тетяна
Український державний університет
науки і технологій

Kolesnykova Tetiana
Ukrainian State University of
Science and Technologies

Формування та досягнення «Візії майбутнього освіти і науки України»: роль університетських бібліотек

Formation and Achievement of the "Vision of the Future of Education and Science of Ukraine": the Role of University Libraries

Анотація. *В аспекті діяльності університетських бібліотек України розглянуті поняття: візія та місія, кінцева мета, стратегія, стратегічні цілі, операційні цілі. З метою долучення до формування та досягнення «Візії майбутнього освіти і науки України» запропоновано інтеграцію бібліотек в міжнародний освітній і науковий простори, як процес взаємозближення і взаємодії, розглядати в декількох напрямах. По-перше, формування профілів компетентностей університетських бібліотекарів із інформаційного забезпечення дистанційної освіти, з наукової комунікації та відкритого доступу, з управління даними досліджень. По-друге, збереження історико-культурної документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій. По-третє, прийняття та підтримка Відкритих освітніх ресурсів.*

Ключові слова: *візія майбутнього освіти і науки; університетські бібліотеки; Україна; міжнародна інтеграція; відкриті освітні ресурси; профілі компетентності бібліотекарів; оцифрування документальної спадщини.*

Abstract. *In the context of the activities of university libraries in Ukraine, the following concepts are considered: vision and mission, ultimate goal, strategy, strategic goals, and operational goals. To contribute to the formation and achievement of the "Vision of the Future of Education and Science of Ukraine", it is proposed to consider the integration of libraries into the international educational and scientific space as a process of mutual convergence and interaction in several directions. Firstly, the formation of competence profiles of university librarians in the field of information support for distance education, scientific communication and open access, and research data management. Second, the preservation of historical and cultural documentary heritage through the creation of digital collections. Third, the adoption and support of Open Educational Resources.*

Keywords: *Vision of the future of education and science; university libraries; Ukraine; international integration; open educational resources; librarians' competence profiles; digitization of documentary heritage.*

У липні 2023 р. Міністерство освіти і науки (МОН) презентувало для обговорення “Візію майбутнього освіти і науки України” (2023), яка би сприяла створенню найефективнішої освітньої системи для розвитку нашої країни. Чи на часі створення такого амбітного документу, який сьогодні, в часи кризи найвищого

рівня, супроводжуваною загрозою життю і здоров'ю людей, спрямовує нас на побудову системи освіти і науки, котра має стати ключем до відновлення відчуття надії і можливостей для майбутнього? Думаю, що «так», на часі. До того ж, бібліотекам закладів вищої освіти (ЗВО) у "Візії…" пропонується важлива роль.

Перш ніж розглянути рольовий фокус у контексті діяльності університетських бібліотек, згадаємо поняття "**візія**". "*Vision*" за визначенням "The Britannica Dictionary" (n.d.) — це те, що ви собі уявляєте: картина, яку ви бачите у своїй уяві або чітке уявлення про те, що має відбутися в майбутньому. Тобто візію організації/компанії можна розглядати як мрію або образ майбутнього, яку(ий) бажано реалізувати. І це прагнення створює чіткий напрям для дій організації у досягненні амбітних і стратегічних цілей.

Так, наприклад, візія Бібліотеки California State University — "Університетська бібліотека буде трансформативним фізичним та цифровим центром інтелектуальних досліджень, створення знань, наукової і творчої діяльності, який готуватиме студентів до навчання впродовж усього життя та формуватиме інформаційно грамотних громадян світу у все більш цифровому середовищі" (The Library of California State University, n.d.).

При цьому своїм фундаментальним призначенням — *Місією* — Бібліотека Каліфорнійського державного університету вважає сприяння інтелектуальним відкриттям, стимулювання творчості, надихання на навчання та розвиток різноманітних і активних спільнот Бібліотеки, із наданням людям доступу до знань, створенням центру навчання та наданням інноваційних послуг, що швидко реагують на запити.

Такими є ***візія*** та *місія* університетської бібліотеки у США, в країні з розвиненою економікою та мирним життям.

В Україні вища освіта зазнає значних трансформацій. Це пов'язано не тільки зі стрімким глобальним розвитком інформаційних технологій і зміною моделей навчання (дистанційне, змішане, онлайн). Сьогодні освітній процес у нашій державі відбувається під звуки сирен, обстрілів, вибухів. При цьому, університетські бібліотеки довели здатність інформаційно підтримувати навчання та наукову діяльність у реаліях воєнного часу як в режимі онлайн, так і офлайн (Kolesnykova, 2023).

Війна і спричинена нею масова міграція українців — це один бік сучасного освітянського життя; інший бік — євроінтеграційні й глобалізаційні процеси, які, в тому числі, й надалі спрямовують нас на розуміння та активне прийняття цінностей демократичного світу, де важливою умовою успішного розвитку є відкритість знань, справедливість, доступність, різноманітність, посилення інклюзії.

У "Візії майбутнього…" для вищої освіти зазначена ***кінцева мета***: заклади вищої освіти є середовищами, які забезпечують максимальні можливості для самореалізації кожного громадянина, а Україна визнана державою високоякісної освіти і наукових інновацій світового рівня.

Для реалізації кінцевої мети, яка відповідає на запитання “чого ми хочемо досягти?” та “як ми збираємося це зробити?”, розробляється ***стратегія*** — план, який ми створюємо, щоб досягти своєї мети.

МОН пропонує декілька ***стратегічних цілей***. Це як етапи маршруту, які допомагають нам зрозуміти, як просуватися, рухатись вперед до своєї кінцевої мети. Але між етапами визначаються короткострокові завдання – ***операційні цілі***, що слугують кроками для досягнення стратегічної цілі.

Отже, Стратегічна ціль 1. Заклади вищої освіти є середовищами, які забезпечують максимальні можливості для навчання та академічної кар’єри.

Операційна ціль 1.2. Технологічна та бібліотечна інфраструктура ЗВО забезпечує їхню інтеграцію в міжнародний освітній і науковий простори.

У бібліотечному аспекті ця операційна ціль може визначати, наприклад, такі завдання: а) зібрати релевантні дані щодо кількості штатних працівників бібліотек ЗВО, які адмініструють інституційні репозитарії або займаються питаннями інформаційної грамотності, або є інформаційними спеціалістами з відкритої освіти; б) визначити назви їхніх посад; в) створити профілі компетентностей академічних бібліотекарів. Тобто роль бібліотеки ЗВО особливо чітко сфокусувалась на забезпеченні якісними електронними ресурсами та цифровими послугами всіх учасників освітнього процесу та наукових досліджень завдяки використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Відповідно, інтеграція бібліотек у міжнародний освітній і науковий простори, як процес взаємозближення і взаємодії, може відбуватись саме з урахуванням цього фокусу.

Завдяки технологічному переосмисленню можливостей бібліотечних просторів, створюються нові інфраструктури цифрової та алгоритмічної грамотності (як підмножини інформаційної грамотності) 21-го століття (Uzwyshyn, 2023). Зарубіжні бібліотечні практики доводять, що інформаційні технології, медіа-технології і технології навчання стрімко розвиваються. Такі простори, як цифрові медіацентри, лабораторії оцифрування та 3D-друку, а також технологічно орієнтовані лабораторії цифрової грамотності, тепер є звичайними елементами університетських бібліотек.

Тому формування колективу фахових, кваліфікованих однодумців є однією з основних діяльнісних домінант, які зможуть визначати стратегію розвитку бібліотек сфери вищої освіти в будь-якій країні світу. Відповідно, профілі компетентностей університетських бібліотекарів із інформаційного забезпечення дистанційної освіти, з наукової комунікації та відкритого доступу, з управління даними досліджень, які є більш-менш уніфікованими в глобальному масштабі (Calarco, 2016; Schmidt, 2016), повинні бути сформовані та затверджені в Україні.

Ще одним напрямом взаємозближення і взаємодії (інтеграції) бібліотек із зарубіжними колегами може бути збереження історико-культурної документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій.

ЮНЕСКО (UNESCO) та Бібліотека Конгресу США (Library of Congress) розробили Всесвітню цифрову бібліотеку (World Digital Library, n.d.), таким чином зробивши

інноваційну спробу розвинути міжкультурне взаєморозуміння, надаючи доступ до цифрової спадщини з 200 країн, включаючи Україну. Серед українських скарбів: “Євангеліє-апракос” (Оршанське Євангеліє, 2-га пол. XIII ст.), “Енеїда” (1798), “Київське Євангеліє” (1411), “Діяння та послання апостольські” (1574) та інші.

Міжнародна співпраця також вже сьогодні, у воєнний час, позитивно впливає на вирішення питання процесу оцифрування та збереження культурного надбання України, технічного та кадрового забезпечення, викликів та перспектив реалізації успішних практик українських бібліотек у проєкті створення Національної електронної бібліотеки України.

Ще одним дуже перспективним, на наш погляд, напрямом розвитку університетських бібліотек України, що забезпечить їхню успішну інтеграцію в міжнародний освітній і науковий простори, є прийняття та підтримка Відкритих освітніх ресурсів (*англ.* Open Educational Resources, OER) (Kolesnykova, 2019).

Відкриті освітні ресурси згідно з Рекомендаціями UNESCO (UNESCO: Recommendation on Open Educational Resources, 2019), – це матеріали для викладання, навчання та досліджень в будь-якому форматі й на будь-якому носії (цифровому або іншому), які знаходяться в суспільному надбанні або охороняються авторським правом, видані за відкритою ліцензією, котра дозволяє безкоштовний доступ, повторне використання, перепрофілювання, адаптацію та поширення іншими способами без обмежень або з лімітованими обмеженнями.

Українські ЗВО лише на початку цього великого шляху. Втім, окремі практики зі створення та інтеграції OER вже є. Наприклад, цифрові OER (відкриті підручники, постери, презентації, відеолекції), створені викладачами за підтримки фахівців наукової бібліотеки Українського державного університету науки і технологій (УДУНТ), розміщені/інтегровані:

- в університетському репозитарії CRUST *(текстові OER*) (Репозитарій CRUST, n.d.), який індексується глобальною системою Google Scholar;
- до міжнародної платформи OERSI (Open Educational Resources Search Index) і TIB AV-Portal від Leibniz Information Centre for Science and Technology and Leibniz University Hannover Library (TIB), Німеччина. (*На 30.03.2024 р. розміщено 32 текстових ресурси, створених викладачами і бібліотекарями УДУНТ)* (OERSI, n.d.).

На основі аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду, окремих пілотних проєктів ЗВО України можна стверджувати, що університетські бібліотеки спроможні відіграти важливу роль у формуванні та досягненні «Візії майбутнього освіти і науки України».

Загальносвітовий фон, на якому сьогодні розгортається трансформаційна діяльність університетських бібліотек в різних країнах, підтверджує, що вони дуже чутливі та сприйнятливі до швидкозмінних течій технологічного розвитку, соціальних викликів, а також до виникаючих парадигм викладання, навчання і проведення досліджень. І ця бібліотечна діяльність залежить не тільки від

збереження та передання фіксованих знань, але й від спільного створення нових знань.

Список використаних джерел

Колесникова, Т. О. (2024). Ліцензії Creative Commons (CC) і відкриті освітні ресурси (OER): Запитання та відповіді : порадник / авт.-упоряд. Т. О. Колесникова. Дніпро : Укр. держ. ун-т науки і технологій. 37 с. DOI: 10.15802/lib.001OER.24. URI: https://crust.ust.edu.ua/handle/123456789/18337.

МОН. Візія майбутнього освіти і науки України. (2023) https://mon.gov.ua/ua/viziya?fbclid=IwAR3Rlkb6pwOkodpzzGwi_v2lYuY0QlJBpUybkLHV_J_zBq7JNcxzxXHmTdk.

Репозитарій CRUST: Відкриті освітні ресурси. (n.d.). https://crust.ust.edu.ua/communities/7c46470b-db9b-42c3-8771-298386ce9fd7.

Calarco, P. (2016). Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу = Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access / P. Calarco, K. Shearer, B. Schmidt, D. Tate; [transl. T. Zhestkova, O. Brui] // Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication. http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17103/1/Zhestkova_Bruy_Librarian_Competent.pdf.

Kolesnykova, T. O. (2019). The Role of Libraries as Publishers in the Open Education Landscape: Reflecting Modern World Practice of Open Textbooks. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*, (4), 88–99. https://doi.org/10.15802/unilib/2019_187423.

Kolesnykova, Tetiana. (2023). Year of sustainability, openness, and new roles: *A Ukrainian university library in wartime. Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 114-122. DOI http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.14.

OERSI: Ukrainian State University of Science and Technologies. (n.d.). https://oersi.org/resources?sourceOrganization=%5B%22Ukrainian+State+University+of+Science+and+Technologies%22%5D&results=2.

Schmidt, B. (2016). Профіль компетентностей бібліотекарів в управлінні даними досліджень = Librarians' Competencies Profile for Research Data Management / B. Schmidt, K. Shearer ; [transl. Ye. Portseva, T. Kolesnykova] // Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly Communication. https://crust.ust.edu.ua/items/2c2af41e-5342-417a-ac5d-7c5cb0a91c7a.

The Britannica Dictionary. (n.d.). https://www.britannica.com/dictionary/vision.

The Library of California State University, Los Angeles: LIBRARY MISSION, VISION, VALUES. (n.d.). https://www.calstatela.edu/library/mission.

UNESCO: Recommendation on Open Educational Resources (OER). (2019). URL: https://www.unesco.org/en/legalaffairs/recommendation-open-educational-resources-oer.

Uzwyshyn, Raymond. (2023). Developing Technologically Enhanced Learning Spaces for New Millennia Academic Libraries. https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2688/1/126-uzwyshyn-en.pdf

World Digital Library. (n.d.). https://en.wikipedia.org/wiki/World_Digital_Library